

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

בפרקים **א-ט** בדה"ב מסופרים לנו תולדותיה של מלכות שלמה. כמו בעיוננו בפרקי דוד, גם כאן יש ללמוד את הפרקים בדברי הימים תוך השוואה מתמדת למקבילות במלכים. ההשוואה מלמדת אותנו על הדגשים אותם מעוניין בעל דה"י לתת לדמותו של שלמה.

פרק א'

1.

השוו את פתיחת פרק **א** לפרק **ג** פס' א-ב' במל"א. כיצד מתוארת ראשית מלכותו של שלמה בדה"י לעומת תיאורה במלכים? מה מושמט בדברי הימים?

2.

בפסוקים ב-ו מתוארת הליכתו של שלמה לבמה בגבעון באופן ארוך ומפורט. השוו את התיאור בדברי הימים לתיאור במל"א ושימו לב לתוספות בתיאור בדה"י:

א | מה הנימוק להליכה לגבעון בדה"י ומהו במל"א **ג, ד**? מהי הבעיה? השוו דה"א **כב, א**. מה מוסיף לנו בעל דה"י לגבי המשכן בגבעון ואיזו תחושה הוא יוצר?

ב | המצאות אוהל מועד בגבעון מוזכרת רק בפרקנו. בשני מקומות נוספים בדה"א מוזכר שבגבעון שכן המשכן: **טז, ל"ט**; **כא, ט**. השוו את הפסוקים בפרקינו לתיאורים אחרים של אוהל מועד כמקום למינוי מנהיגים והאצלת סמכויות: במדבר **יא, טז**; דברים **לא, ו**; ד-ט"ו. מה יכולה להיות משמעות אזכורו של אוהל מועד בהקשר שלנו דווקא?

3.

השוו בין בקשת שלמה בפס' י בפרקנו, לבקשתו במל"א **ג, ט**. מה ההבדל בין הבקשות? קראו את דבריה של פרופסור שרה יפת על חכמת שלמה מתוך ספרה "אמונות ודעות בספר דברי הימים": לפי ספר מלכים מעלתו העיקרית של שלמה היא חכמתו ונראה שזהו יסוד עתיק ובעל אחיזה חזקה במציאות ההיסטורית. שלמה מצטייר במלכים כ"חכם מכל אדם" (מל"א ה"א) ועל קו זה נבנית דמותו גם במסורת המאוחרת במקרא (יחוס משלי, קהלת, ושיה"ש לשלמה) ומחוצה לו. במלכים מתוארת חכמתו במישרין כמו

דברי הימים ב' א-ב

בסיפור החלום בגבעון או במשפט הנשים הזונות... קו זה בדמות שלמה נחלש מאוד בדה"י. סיפורים אחדים הנוגעים לחכמה הושמטו מן התיאור, בעיקר הסיפור על הנשים הזונות והקטע המספר על חכמתו, שירתו ופרסומו (מל"א ג, ט"ז-כ"ח; ה, ט"ו-י"ד)... עיקר הרמזים לחכמתו נותרו בסיפור ההתגלות בגבעון (דה"ב א, ז'-י"ב) ובסיפור מלכת שבא (דה"ב ט, א'-ט') וגם בהם חלו שינויים. בתיאור החלום בגבעון בספר מלכים מודגשת בעיקר החכמה ומצד זה יהיה שלמה אחד ויחיד בכל הדורות, לא היה כמוהו ולא יהיה אחריו. גם העושר והכבוד ינתנו לו אך בהם מושווית גדולתו של שלמה רק למלכי זמנו בלבד, "אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימך" בספר דה"י היחס הוא הפוך. חכמת שלמה מתוארת כעובדה בלבד, ללא כל השוואה לאחרים ודווקא עושרו וכבודו הם אשר יעמידוהו ראשון בין המלכים. אלה שקדמו לו ואלה שיבואו אחריו. מתוך דברי הסיכום על מלכות שלמה המופיעים במל"א יא, מ"א: "ויתר דברי שלמה וכל אשר עשה **וחכמתו** הלא הם כתובים על ספר דברי שלמה", השמיט ספר דה"י את הרמז לחכמתו: "ושאר דברי שלמה הראשונים והאחרונים הלא הם כתובים" (דה"ב ט, כ"ט). על פי ספר דה"י עיקר חשיבותה ומשמעותה של חכמת שלמה הוא ביחס לבניין המקדש: ה' נתן לדוד בן חכם- כדי שיבנה את בית ה': "ברוך ה'... אשר נתן לדוד המלך בן חכם יודע שכל ובינה, אשר יבנה בית לה' ובית למלכותו" (דה"ב ב, י"א)

4.

פסקת הסיום של פרק א, י"ד-י"ז מקבילה למל"א יכ"ו-כ"ח ומופיעה שוב בדה"ב ט' כ"ה-כ"ח ונותנת מסגרת לתיאור מלכות שלמה בדה"י. היעזרו בפירוש "**עולם התנ"ך**" על דברי הימים ב, על מנת להבין טוב יותר את המתואר בפסוקים אלו:

"הקדמת תיאור עשרו של שלמה באה לומר שתכלית העושה, לשמש למימון בניין המקדש... המחבר מרחיב את הדיבור על המסחר בימי שלמה. המסחר הבינלאומי היה אחד ממקורות ההכנסה החשובים ביותר לאוצר המלכות, וארץ החיתים ומצרים היו שני מרכזי תרבות וכלכלה גדולים באותה תקופה. הכתובים קשים להבנה מדויקת אך מקובל ההסבר שמדובר בסחר התיווך שניהל שלמה. ממלכת שלמה שכנה בין מצרים לבין סוריה, ארצות החיתים ומסופוטמיה וסוחריו תיווכו בין ממלכות אלו. הם קנו מרכבות ממצרים וסוסים מקוה (קיליקיה) שבדרום מזרח אסיה הקטנה וממצרים ומכרו אותם "לכל מלכי החיתים ומלכי ארם".

פרק ב'

5.

פרק ב מקביל למל"א פרק ה ופרק ז י"ג-י"ד. בקשת שלמה מחירם בפסוקים ב'-ט' בפרקו לעומת בקשתו במל"א ה ט"ז-כ': מה מושמט ומה נוסף? מה יכולה להיות משמעות השינויים?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

6.

שימו לב לביטוי "בן אשה" המופיע בפס' י"ג בפרקנו והשוו למל"א ז י"ג-י"ד:

א | מאיזה שבט היה האומן ששולח חירם לשלמה?

ב | השוו לשמות לה, ל"ד-ל"ה. עינו רש"י ומצ"ד. איזו משמעות נותן רש"י להבדל בייחוסו של האומן בין מלכים לדברי הימים?

מצודת דוד: לחורם אבי - כמו לחורם ולאבי ור"ל יודע בינה ואומן מובהק שלי, ומאז היה אומן מובהק של אבי, או הלמד היא במקום את. ועל האומן אמר כי גם שמו היה חירם כמו שנאמר במלכים א', וקראו אבי בלשון חשיבות על רוב חכמתו כי אב הוא ענין שר וחשוב.

רש"י: ואביו איש צורי - יהודי היה יושב בצור דוגמא עובד אדום הגתי (שמואל ב' ו) שהיה יושב בגת ולוי היה ובמלכים (א ז) כתיב ובן אשה אלמנה ממטה נפתלי ואביו איש צורי אלא אמו מדן ואביו מנפתלי.

ומה צריך לייחס מאיזה שבט היה אביו ואמו? זהו שכתוב (בראשית ל') דנני אלהים וגם נפתולי אלהים וגו' אמרה רחל מעתה עקמתי פתולים עקמומיות עשיתי עד שאני יכולה לדמות עצמי ללאה אחותי אם לאה תתפאר בבצלאל בנה שיעשה המשכן יצטרך להשתתף במלאכתו אחד מבני דן שנאמר ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן ואם שלמה בן אחותי יבנה ב"ה צריך להשתתף עמו מבני דן ונפתלי.

ג | עיינו במדרש, מהי המשמעות שהוא נותן לייחוסו של האומן הצורי?

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת כי תשא סימן יג

א"ר חנינא בן פזי: אין לך גדול מכל השבטים משבט יהודה, ואין לך ירוד מן שבט דן שהיה מן השפחות מה כתיב בו ובני דן חושים (בראשית מו).

אמר הקב"ה יבוא ויזדווג לו שלא תהא רוחו גסה שגדול וקטן שוין לפני הקב"ה.

א"ר חנינא לעולם אל יגיס אדם בכבודו, המשכן נעשה בשני שבטים אלו ואף בית המקדש כן עשוהו: שלמה מיהודה וחירם מדן. שנאמר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי (מלכים א ז), ובדברי הימים כתיב (ד"ה ב ב) בן אשה מן בנות דן שהיה אביו מנפתלי ואמו מדן.

7.

בפס' ט"ז מתוארת עבודת הבניה על ידי הגרים. מיהם הגרים? השוו מל"א ה כ"ז; ט, כ"כ-כ"א.

עינו רד"ק: ... אשר ספרם דוד - כמו שאמר למעלה ויאמר דוד לכנוס את הגרים אשר בארץ ישראל ויעמד חוצבים והוא ג"כ ספרם אחר כן כי נוספו עליהם מעת שמלך שלמה, ואפשר שהגרים האלה הם העם הנותרים מהאמורי ומן החתי והפרזי והיבוסים כמו שאמר בסמוך כי אותם העלהו שלמה למס עד היום לעשות לו מלאכתו והערים אשר בנה וקראם גרים לפי שלא היו עובדי ע"ג כי לא היו מניחין לעבוד ע"ג בימי דוד ובימי שלמה שהיתה יד ישראל תקיפה ובתנאי זה הניחום לשבת בארץ ועשה מהם דוד ושלמה חוצבים וסבלים ועושי מלאכתו.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

דברי הימים ב' א-ב

הרחבה: בנית המקדש על ידי גרים

במלכים ובדברי הימים שותפים לבניית המקדש יותר מ-153,000 איש. העובדים מתחלקים לשלוש קבוצות: סבלים (70,000); חוצבים (80,000), מפקחים (3600/3300). ההבדל המהותי בין מלכים ודה"י הוא שבמל"א ה,כ"ז נאמר ששלמה העלה "מס מכל ישראל" ונראה שהעובדים היו מבני ישראל ואילו בדה"י עובדי המס לא היו מבני ישראל אלא משרידי עמי הכנעני. העובדה ששלמה מעסיק בעבודות הקשות את הגרים ולא את בני ישראל עומדת לזכותו בעיני המפרשים. אולם לבניית בית המקדש על ידי הגרים יש גם משמעות נוספת. המדרש במדבר רבה קושר את הגרים הללו לסיפור הגבעונים, ונותן להצטרפותם משמעות רוחנית:

במדבר רבה (וילנא) פרשה ח

...והיו שואלים עליהם [על צאצאי בית שאול שהוסגרו לגבעונים שמואל ב כא] מה חטאו אלו שנשתנית מדת הדין? והיו ישראל אומרים להם אבותיהם של אלו פשטו ידיהם בגרים גרורים [שאול הרג את הגבעונים] א"ל וכי מה טיבן? אמרו להם: אלו הגרים שנתגיירו בימי יהושע.

אמרו להם וכי בשביל הגרים הגרורים הארורים הללו עשה הקב"ה לעמו כן - מה בבני מלכים כן בהדיוטות. על אחת כמה וכמה מה אם אלו שלא נתגיירו לשם שמים ראו היאך תבע הקב"ה את דמן, המתגייר לשם שמים על אחת כמה וכמה. ודאי אין אלוה כאלהיהם ואין אומה כאומתם ואין לנו לידבק אלא באומה זו שאלהיה גדול מכל אלהים.

מיד נתגיירו הרבה גרים מאומות העולם באותה שעה ק"ג אלף שנאמר (ד"ה ב ב) "ויספור שלמה כל האנשים הגרים אשר בא"י אחרי הספר אשר ספרם דוד אביו וימצאו ק"ג אלף וג' אלפים ושש מאות" מהם עשה שלמה ע' אלף נושא סבל ופ' אלף חוצב בהר... **וכ"כ למה להודיע שהקב"ה הוא מקרב את הרחוקים וסמך לרחוקים כקרובים...**

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555